

TATIANA SENKO
Uniwersytet Jana Kochanowskiego
w Kielcach

ANALIZA PORÓWNAWCZA ZACHOWAŃ OSOBOWOŚCIOWYCH W RELACJACH „MATKA–SYN” I „OJCIEC–SYN”

WPROWADZENIE

Płciowość nie tylko ujmuje całego człowieka, ale wpływa także na sposoby kontaktowania się z samym sobą i z drugim człowiekiem. Podstawowym warunkiem, aby być dobrą matką, dobrym ojcem i właściwie wychowywać dzieci, są poprawne relacje i więzi pomiędzy małżonkami. Spójność tych więzi oraz relacje małżeńskie mają wpływ na poczucie bezpieczeństwa każdego dziecka w rodzinie. Są one podstawowymi więziami rodzinnymi i mają ogromny wpływ na życie każdego członka rodziny. Jednym z wielu problemów rodziny, jak pokazują wyniki badań psychologiczno-pedagogicznych, są wzajemne relacje i związki zachodzące pomiędzy ich członkami. To dotyczy, z jednej strony, męża i żony, z drugiej, rodziców i ich dzieci. Analiza swojej osobowości, swoich stosunków rodzinnych oraz konkretnych relacji mężczyzny z żoną, kobiety z mężem i ich relacji z dziećmi może pozwolić rodzinie na stworzenie komfortowego klimatu oraz uznanie, że nie można ograniczać się, jak to często bywa w badaniach, do uwzględniania perspektywy matki.

W sensie psychologiczno-pedagogicznym, który interesuje mnie najbardziej, największe znaczenie mają stosunki „matka–dziecko” oraz „ojciec–dziecko”, które odgrywają najważniejszą rolę w dalszym rozwoju dzieci. Każde dziecko tworzy z rodzicami *jedność*, dzięki czemu poznają świat i zdobywają siły, aby powoli się oddalić i usamodzielnić (Szperlich, 2007). Matka dostarcza dziecku wzorów pierwszych relacji społecznych pozwalających na radzenie sobie z emocjami i nawiązywanie relacji interpersonalnych (Wojciechowska, 2007). Macierzyństwo w swojej genezie zawiera element ścisłego kontaktu z dzieckiem; ojcostwo opiera się głównie na duchowej więzi.

Ważny dla ojcostwa jest wstępny akt uznania dziecka w świadomości mężczyzny – ojca. Relacje pomiędzy ojcem i dzieckiem oraz ich bliskie kontakty emocjonalne ubogacają obie strony, dają korzyści nie tylko dziecku, ale i ojcu, który dzięki nim wzbogaca swoją osobowość. Wyróżnianie w rodzicielstwie ojcostwa zyskuje sens tylko i wyłącznie w kontekście odróżniania go od macierzyństwa i odwrotnie, analogicznie, jak przy założeniu komplementarności i biegunowości, męskość może być dobrze zrozumiana jedynie w relacji do kobiecości (Medinger, 2005). Te dwie rzeczywistości istnieją dzięki sobie nawzajem i każda cecha ludzka nabiera przez odniesienie do płci innego kolorytu – inne są czułość, stanowczość czy emocjonalność matki, a inne ojca (Augustyn, 2009; Braun-Gałkowska, 2001; Campbell, 2006; Faber, Mazlish, 1992; Jankowski, 1980; Kaja, 2001; Lacroix, 2007; Mierzwiński, 1997; Nicolosi, 2011; Obuchowska, 2008; Pospiszyl, 1986; Senko, 2002; Wojciechowska, 2007; Гольцова, 2012; Смирнова, 2008).

Można powiedzieć, że problem wzajemnych relacji rodziców i ich dzieci pojawia się w każdej rodzinie mającej dzieci. Niezależnie od tego, jak duże byłyby różnice pomiędzy kobietami i mężczyznami, to i tak oboje spełniają identycznie ważne role w życiu swoich dzieci, a uzupełniając się w swej „inności”, każdego dnia kształtują ich osobowość oraz ich zachowania osobowościowe. Nie bez powodu kobieca i męska psychika mają cechy kontrastujące, gdyż dzięki temu w pełni oddziałują na całość kształtu psychiki dziecka. Problem wzajemnych relacji rodziców z synami i córkami może się pojawić w każdej rodzinie. Wiele czynników może mieć wpływ na te relacje, jednak wielką rolę w tej kwestii odgrywa *osobowość* oraz *zachowania osobowościowe* rodziców i ich dzieci. W tym artykule opisane będą wyniki analizy porównawczej zachowań osobowościowych w relacjach „matka–syn” i „ojciec–syn”.

METODY BADAŃ

Cel – analiza zależności pomiędzy zachowaniem osobowościowym matki i ojca a zachowaniem osobowościowym ich synów. W pracy wykorzystana została metoda diagnozy zachowań osobowościowych (Сенько, 1998; Senko, 2005, 2007, 2015). W ramach metody diagnozy zachowań osobowościowych wykorzystano techniki *samooceny* (rodzice oceniają swoje formy zachowań osobowościowych (*dominacja – podporządkowanie, pozytywność – negatywność*) wobec synów i synowie oceniają swoje formy zachowań osobowościowych wobec rodziców (matki i ojca) oraz techniki *oceny ekspertowej* – matka i ojciec, jako eksperci, oceniają formy zachowań osobowościowych synów i synowie, jako eksperci, za pomocą metody masek, oceniają formy zachowań osobowościowych rodziców (matki i ojca). Do analizy statystycznej danych empirycznych stosowano standardowe procedury statystyczne w programie STATISTICA 6.0.

CHARAKTERYSTYKA ZACHOWAŃ OSOBOWOŚCIOWYCH W RELACJACH „MATKA–SYN”

Celem pierwszej części badania jest próba odpowiedzi na pytanie: *Jaki zachodzi związek pomiędzy zachowaniem osobowościowym matki a zachowaniami osobowościowymi syna?* Odpowiedzi na to pytanie ukazują wagę wzajemnych relacji pomiędzy matką i synem i mogą być bardzo pomocnym materiałem dla rodziców, którzy wychowują synów, jak również dla osób pracujących na co dzień z rodzinami, w których matki mają problemy z synami i nie tylko. Najważniejsze, że relacje w parze „matka–syn” kształtują w głównej mierze osobowość dziecka (Senko, 2012; Сенько, 2011, 2013). We współczesnym świecie matki powoli zaczynają zdawać sobie sprawę z ich wpływu na zachowanie osobowościowe synów, jak również na kształtowanie w tożsamości chłopców obrazu mężczyzny (Сенько, 2000).

Porównanie prowadzono w ramach analizy:

- a) *samooceny zachowań osobowościowych matek w stosunku do synów,*
- b) *oceny ekspertowej synów zachowań osobowościowych matek w stosunku do synów,*
- c) *samooceny zachowań osobowościowych synów w stosunku do matek,*
- d) *oceny ekspertowej matek zachowań osobowościowych synów w stosunku do matek.*

Wyniki analizy *samooceny zachowań osobowościowych matek* w stosunku *do synów* pokazują, że matki oceniają swoje zachowanie osobowościowe w stosunku do synów przede wszystkim jako *dominacyjne* (67,5%) z przejawami w większym stopniu form *pozytywnej dominacji* (49,4%) i w mniejszym stopniu form *negatywnej dominacji* (18,1%). Także matki liczą, że w ich zachowaniu osobowościowym wobec synów w większym stopniu przejawiają się formy *pozytywności* (80,3%) i w mniejszym – *negatywności* (19,7%). Odnośnie do form *podporządkowania*, to wśród nich więcej jest form *pozytywnego podporządkowania* (22,1%) i mniej form *negatywnego podporządkowania* (10,4%).

Wyniki analizy *oceny ekspertowej synów zachowań osobowościowych matek* w stosunku *do synów* pokazują, że synowie oceniają zachowanie osobowościowe matek w stosunku do nich jako bardziej *dominacyjne* (84,5%) i mniej *pozytywne* (48,5%), niż sądzą matki. Ważne, że synowie uznają, że w zachowaniu osobowościowym matek wobec nich, w większym stopniu przejawiają się formy *pozytywności* (68,7%), a w mniejszym – *negatywności* (31,3%). A zatem wyniki pokazują, że form *podporządkowania* w samoocenie matek jest więcej (15,5%) niż w ocenie ekspertowej synów.

Wyniki analizy *samooceny zachowań osobowościowych synów* w stosunku *do matek* pokazują, że synowie oceniają swoje zachowanie osobowościowe w stosunku do matek przede wszystkim jako *podporządkowanie* (64,6%), w którym znacznie więcej

jest form *pozytywnego* (42,2%) niż *negatywnego podporządkowania* (22,4%) oraz form *pozytywności* (62,6%) niż form *negatywności* (37,4%). Tak więc, nie ma znacznych różnic w formach *pozytywnej* (18,5%) i *negatywnej dominacji* (16,9%) synów wobec matek.

Wyniki analizy *oceny ekspertowej matek* zachowań osobowościowych synów w stosunku do matek pokazują, że matki uważają, że synowie wykorzystają wobec nich formy *dominacji pozytywnej* (46,0%) częściej niż formy *dominacji negatywnej* (20,2%); formy *dominacji* wobec matek synowie wykorzystają dwa razy częściej (66,2%) niż formy *podporządkowania* (33,8%). Matki z przykrością podkreślają, że w zachowaniu osobowościowym synów wobec nich dużo jest nie tylko form *pozytywności*, ale i form *negatywności*.

Statystyczna analiza porównawcza zachowań osobowościowych *matek* na podstawie ich *samooceny* oraz na podstawie *oceny ekspertowej synów* pokazuje, że matki uważają, iż w ich zachowaniu osobowościowym jest dużo dominacji w stosunku do synów, ale istnieje przewaga *pozytywnych* form zachowań ($r = 0,63$, przy $p < 0,01$). Taka sytuacja może być korzystna w celu ustalenia *pozytywnych* emocjonalnych kontaktów pomiędzy matką a synem. Z kolei formy *negatywnej dominacji* i *negatywnego podporządkowania*, które matki ich zdaniem wykorzystują wobec synów, mogą prowokować różnego rodzaju *konflikty*. **Synowie** zauważają, że w zachowaniu osobowościowym matek w stosunku do nich jest zarówno dość dużo form *pozytywnej*, jak i *negatywnej dominacji* oraz *pozytywności* i *negatywności* ($r = 0,59$, przy $p < 0,01$). Jednak przewaga dotyczy *pozytywnych dominacyjnych* i *pozytywnych podporządkowanych* form zachowań osobowościowych ($r = 0,61$, przy $p < 0,01$). Taka sytuacja także może być pomyślna w celu ustalenia *pozytywnych* emocjonalnych kontaktów pomiędzy matką a synem. Natomiast formy *negatywnej dominacji* i *negatywnego podporządkowania*, które matki zdaniem synów wykorzystują wobec nich, mogą prowokować *nieporozumienia* i *konflikty*.

Statystyczna analiza porównawcza zachowań osobowościowych *synów* na podstawie ich *samooceny* oraz *oceny ekspertowej matek* pokazuje, że **synowie** zauważają w swoim zachowaniu osobowościowym dużo *podporządkowania* w stosunku do matek. W zależności od tego, jakie formy dominacji wykorzystują matki, synowie *podporządkowują się* w sposób *pozytywny* lub w sposób *negatywny* ($r = 0,57$, przy $p < 0,01$). Synowie zauważają, że w ich zachowaniu są także formy *dominacji* – w większym stopniu *pozytywne* niż *negatywne*. Taka sytuacja w stosunku synów do matek pozwala na stworzenie *komfortu emocjonalnego* z matką, ale formy *negatywnej dominacji* i silna *negatywność* mogą, jak i w sytuacji komunikacji matki z synem, prowokować różnego rodzaju *problemy* i *konflikty*. **Matki** uważają, że w zachowaniu osobowościowym synów w stosunku do nich dość dużo jest form *dominacji* ($r = 0,63$, przy $p < 0,01$), co matkom bardzo się nie podoba. Jednak przewaga dotyczy *pozytywnych* form zachowań osobowościowych ($r = 0,59$, przy $p < 0,01$). Taka sytuacja

także może być korzystna w celu ustalenia *pozytywnych* emocjonalnych kontaktów pomiędzy matką a synem. Natomiast formy *negatywnej dominacji* i *negatywnego podporządkowania*, które synowie zdaniem matek wykorzystują wobec nich, mogą prowokować dość dużo *konfliktów*.

Przypatrując się powyższym wynikom, widać, że *matka dla syna* i *syn dla matki* stanowią ważny punkt odniesienia oraz że istnieje wzajemny związek pomiędzy zachowaniem osobowościowym matki a zachowaniem osobowościowym syna. *Pozytywna dominacja* w zachowaniu osobowościowym matek tworzy warunki do powstania *pozytywnego podporządkowania* w zachowaniu osobowościowym synów, a także *pozytywna dominacja* w zachowaniu osobowościowym synów może tworzyć warunki do powstania form *pozytywnego podporządkowania* w zachowaniu osobowościowym matek. Taka sytuacja jest bardzo ważnym czynnikiem *rozwoju osobowościowego* dzieci i prowadzi do *komfortu pomiędzy matką a synem*, co w rezultacie daje możliwość odniesienia *sukcesu* w komunikacji i ich wzajemnych relacjach.

Z kolei *negatywna dominacja* w zachowaniu osobowościowym matek tworzy warunki do powstania *negatywnego podporządkowania* w zachowaniu osobowościowym ich dzieci, jak również *negatywna dominacja* w zachowaniu osobowościowym synów może tworzyć warunki do powstania form *negatywnej dominacji* oraz *negatywnego podporządkowania* w zachowaniu osobowościowym matek. Taka sytuacja jest czynnikiem powstawania konfliktów pomiędzy matką a dziećmi, przeszkadza ich *pozytywnemu rozwojowi osobowościowemu* i w rezultacie prowadzi do dyskomfortu we wzajemnych relacjach matki z dziećmi oraz w komunikacji pomiędzy nimi i w całościowej komunikacji rodzinnej.

CHARAKTERYSTYKA ZACHOWAŃ OSOBOWOŚCIOWYCH W RELACJACH „OJCIEC–SYN”

Celem drugiej części badania jest próba odpowiedzi na pytanie: *Jaki zachodzi związek pomiędzy zachowaniem osobowościowym ojca a zachowaniami osobowościowymi syna?* Odpowiedzi na to pytanie ukazują wagę wzajemnych relacji pomiędzy ojcem i synem, mogą być bardzo pomocnym materiałem dla rodziców, którzy wychowują synów, jak również dla osób pracujących na co dzień z rodzinami, w których ojcowie mają problemy z synami i nie tylko.

Porównanie prowadzono w ramach analizy:

- a) *samooceny* zachowań osobowościowych *ojców* w stosunku *do synów*,
- b) *oceny ekspertowej* synów zachowań osobowościowych *ojców* w stosunku *do synów*,
- c) *samooceny* zachowań osobowościowych *synów* w stosunku *do ojców*,

d) *oceny ekspertowej ojców zachowań osobowościowych synów w stosunku do ojców.*

Wyniki analizy *samooceny zachowań osobowościowych ojców* w stosunku *do synów* pokazują, że ojcowie oceniają swoje zachowanie osobowościowe w stosunku do synów, podobnie jak matki, przede wszystkim jako *dominacyjne* (87,3%), z przejawami w większym stopniu form *pozytywnej dominacji* (67,3%) i w mniejszym stopniu form *negatywnej dominacji* (20,0%). Analogicznie do matek, ojcowie oceniają, że w ich zachowaniu osobowościowym wobec synów w większym stopniu przejawiają się formy *pozytywności* (77,4%), a w mniejszym – *negatywności* (22,6%). Ojcowie sądzą, że formy *podporządkowania* w stosunku do synów wykorzystają oni rzadko (12,7%), rzadziej – formy *pozytywnego podporządkowania* (10,1%) i bardzo rzadko – formy *negatywnego podporządkowania* (2,6%).

Wyniki analizy *oceny ekspertowej synów zachowań osobowościowych ojców* w stosunku *do synów* pokazują, że synowie oceniają zachowanie osobowościowe ojców w stosunku do nich jako bardzo *dominacyjne* (94,5%) i mniej *pozytywne* (64,5%), niż uważają ojcowie. Formy *podporządkowania pozytywnego* (4,2%), jak i *negatywnego* (1,4%) *występują* w zachowaniu osobowościowym ojców, z punktu widzenia synów, bardzo rzadko. Odnośnie do form *pozytywności* to w zachowaniu osobowościowym ojców pojawia się jej dwa razy więcej (68,7%) niż *negatywności* (31,4%).

Wyniki analizy *samooceny zachowań osobowościowych synów* w stosunku *do ojców* pokazują, że synowie oceniają swoje zachowanie osobowościowe w stosunku do ojców jako *podporządkowane* (72,6%), w którym znacznie więcej jest form *pozytywnego* (62,2%) niż *negatywnego podporządkowania* (10,4%) oraz więcej form *pozytywności* (79,8%) niż form *negatywności* (20,2%), a także niski poziom form *dominacyjnych* (27,4%).

Wyniki analizy *oceny ekspertowej ojców zachowań osobowościowych synów* w stosunku *do ojców* pokazują, że ojcowie postrzegają u synów przejawy form *dominacji* (46,4%) – *pozytywnej* (36,2%), jak i *negatywnej* (10,2%) oraz formy *pozytywności* (69,4%). Dość często u synów występują formy *podporządkowania* (53,6%), tak *pozytywnego*, jak i *negatywnego* (20,4%) oraz formy *negatywności* (30,6%).

Statystyczna analiza porównawcza zachowań osobowościowych *ojców* na podstawie ich *samooceny* oraz na podstawie *oceny ekspertowej synów* pokazuje, że *ojcowie* uważają, iż w ich zachowaniu osobowościowym jest *dużo dominacji* w stosunku do synów, ale przewaga dotyczy *pozytywnych* form zachowań ($r = 0,64$, przy $p < 0,01$). Taka sytuacja może być bardzo dobra w celu ustalenia *pozytywnych* emocjonalnych kontaktów pomiędzy ojcem a synem. Oprócz tego formy *negatywnej dominacji* i *negatywnego podporządkowania*, które ojcowie ich zdaniem wykorzystują wobec synów, mogą prowokować różnego rodzaju *nieporozumienia* i *konflikty*. *Synowie* uważają, że w zachowaniu osobowościowym ojców w stosunku do nich jest dość dużo form *pozytywnej dominacji*, ale są i formy *negatywnej dominacji* oraz *pozytywności*, jak i *negatywności* ($r = 0,58$, przy $p < 0,01$). Przy czym przewaga przypisana jest

pozytywnym *dominacyjnym* i *pozytywnym podporządkowanym* formom zachowań osobowościowych ($r = 0,62$, przy $p < 0,01$). Taka sytuacja może być dobra w celu ustalenia *pozytywnych* emocjonalnych kontaktów pomiędzy ojcem a synem. Oprócz tego formy *negatywnej dominacji* i *negatywnego podporządkowania*, które ojcowie zdaniem synów wykorzystują wobec nich, mogą prowokować *nieporozumienia* i *konflikty*.

Statystyczna analiza porównawcza zachowań osobowościowych *synów* na podstawie ich *samooceny* oraz na podstawie *oceny ekspertowej ojców* pokazuje, że **synowie** zauważają w ich zachowaniu osobowościowym dużo *podporządkowania* w stosunku do ojców. W zależności od tego, jakie formy dominacji wykorzystują ojcowie, synowie *podporządkowują się* w sposób pozytywny lub negatywny ($r = 0,58$, przy $p < 0,01$). Synowie zauważają, że w ich zachowaniu są także formy *dominacji* – w większym stopniu *pozytywnej*. Taka sytuacja w stosunku synów do ojców pozwala tworzyć *komfort emocjonalny* z ojcem, ale formy *negatywnej dominacji* i *negatywność* mogą, podobnie jak w sytuacji komunikacji ojca z synem, prowokować różnego rodzaju *problemy*. **Ojcowie** uważają, że w zachowaniu osobowościowym synów w stosunku do nich *dość dużo* jest form *dominacji* ($r = 0,61$, przy $p < 0,01$), przy czym przewaga oddana jest *pozytywnym* formom zachowań osobowościowych ($r = 0,58$, przy $p < 0,01$). Ojcom taka sytuacja bardzo się nie podoba.

Ale to *dobra sytuacja rozwojowa*, która pokazuje, że chłopcy *szukają możliwości, żeby być aktywnymi* nie tylko w stosunku do rówieśników, ale i w stosunku do osób dorosłych. Jeżeli ojcowie chcą, żeby ich synowie w swoim dorosłym życiu byli aktywnymi i odnosili sukcesy w życiu osobistym oraz zawodowym, to muszą oni starać się rozwijać formy *pozytywnej dominacji* u swoich synów. Oprócz tego, taka sytuacja może być dobra w celu ustalenia *pozytywnych* emocjonalnych kontaktów pomiędzy ojcem a synem. Natomiast formy *negatywnej dominacji* i *negatywnego podporządkowania*, które synowie zdaniem ojców wykorzystują wobec nich, mogą prowokować *dość dużo konfliktów* pomiędzy ojcem i synem tak teraz, jak i w przyszłości.

ANALIZA PORÓWNAWCZA ZACHOWAŃ OSOBOWOŚCIOWYCH MATKI I OJCA WOBEC SYNÓW

Statystyczna analiza związku form zachowań osobowościowych *matek i synów* oraz *ojców i synów* pokazuje, że:

1) poziom *dominacji* w zachowaniu osobowościowym *matek* wobec *synów* ($r = 0,41$, przy $p < 0,001$), jak i *ojców* wobec *synów* ($r = 0,49$, przy $p < 0,001$) jest tym wyższy, im niżej jest w zachowaniu synów poziom *podporządkowania*;

2) poziom *dominacji* w zachowaniu osobowościowym *matek* wobec *synów* ($r = 0,50$, przy $p < 0,001$), jak i *ojców* wobec *synów* ($r = 0,53$, przy $p < 0,001$) jest tym wyższy, im wyżej jest w zachowaniu synów poziom *negatywnej dominacji*;

3) poziom *negatywnej dominacji* w zachowaniu osobowościowym matek wobec synów ($r = 0,40$, przy $p < 0,001$), jak i ojców wobec synów ($r = 0,46$, przy $p < 0,001$) jest tym wyższy, im niżej jest w zachowaniu synów poziom *negatywnego podporządkowania*;

4) *pozytywny charakter* zachowań osobowościowych matek wobec synów ($r = 0,39$, przy $p < 0,001$), jak i ojców wobec synów ($r = 0,42$, przy $p < 0,001$) jest tym wyższy, im bardziej w swoich zachowaniach osobowościowych synowie wykazują *pozytywnie zorientowane formy* zachowań osobowościowych wobec matek i ojców;

5) *negatywny charakter* zachowań osobowościowych matek wobec synów ($r = 0,32$, przy $p < 0,001$), jak i ojców wobec synów ($r = 0,36$, przy $p < 0,001$) jest tym wyższy, im bardziej w swoich zachowaniach osobowościowych synowie wykazują *negatywnie zorientowane formy* zachowań osobowościowych wobec matek i ojców;

6) *negatywna dominacja* matek wobec synów ($r = 0,49$, przy $p < 0,01$), jak i ojców wobec synów ($r = 0,53$, przy $p < 0,01$) prowokuje konflikty z synami, dla których charakterystyczne są formy *pozytywnego podporządkowania*;

7) w kontaktach matek i synów ($r = 0,62$, przy $p < 0,01$) oraz ojców i synów ($r = 0,61$, przy $p < 0,01$) z *negatywnymi formami* tak *dominacji*, jak i *podporządkowania* często powstają konflikty, walki i negatywizm w stosunkach „matka–syn” i „ojciec–syn”.

WNIOSKI

Wyniki badań, które przedstawione są w artykule, potwierdzają, że *komunikacja w rodzinie* stanowi jedno z najczęstszych źródeł komfortu, jak i dyskomfortu, zarówno dla dzieci, jak i dla osób dorosłych, dla synów, jak i dla ich matek i ojców.

Każda *matka* zna dobrze swoje dziecko, jej przywiązanie do niego pomaga matce odnieść sukces już w najwcześniejszym wychowaniu dzieci. Jest osobą, z którą dziecko łączy poczucie bezpieczeństwa. Jeśli potrzeby te nie zostaną zaspokojone, wtedy sytuacja taka może się odbić negatywnie na rozwoju jego osobowości i form zachowań osobowościowych. Taka sytuacja może doprowadzić do poczucia lęku, odrzucenia i niepewności w kontaktach syna ze światem. W parze „matka–syn”:

1) *główną rolę matki* jest akceptowanie go takim, jakim jest;

2) *matka i syn*, dwie odmienne osoby, które wzajemnie na siebie wpływają;

3) bardzo często w relacjach między matką a synem spotykamy się z wysokim poziomem dominacyjnych form zachowań osobowościowych, co wiąże się ze zjawiskiem nadopiekuńczości, występuje to wtedy, gdy jest symbiotyczny związek między matką a synem;

4) w związku takim, ze strony matki uwidacznia się brak przyzwolenia na odłączenie się dziecka od niej i uzyskania własnej autonomii i niezależności, własnej aktywności wobec otoczenia;

5) skutkiem takiej symbiozy jest powstanie u chłopca poczucia, że nie istnieje on jako istota oddzielna, lecz jedynie poprzez związek z matką;

6) taki symbiotyczny związek – szczególnie między *matką a synem* – ma poważne konsekwencje dla rozwoju tożsamości płciowej syna oraz jego aktywności życiowej;

7) u chłopców musi nastąpić przejście od identyfikacji z matką do identyfikacji z rolą męską – poprzez przejście określonego wzorca męskiego;

8) aby chłopak mógł się stać mężczyzną i przejawiać cechy męskie, potrzebny jest mu wzorzec męski, a jeżeli nie ma ojca, może to być dziadek lub wujek, dostarczający przykładu postępowania, zachowania męskiego;

9) bardzo ważna jest także *postawa matki*, jej wzorzec, jej formy zachowań osobowościowych; kwestia polega na tym, że matka nie może być zanadto opiekuńcza, musi pozwolić dziecku się usamodzielnąć.

To jest najważniejszym aspektem procesu wychowawczego w kierunku przygotowania syna do usamodzielnienia się, do wyjścia w świat i prowadzenia własnego życia, bez kontroli matki.

Z powyższych refleksji wynika, że matka dla syna jest *ważnym punktem odniesienia*, niezależnie od tego, czy chce ona tego, czy nie, *wpływa na osobowość syna*. Oczywiście wpływ ten może być zarówno dobry, jak i zły. Oprócz tego, *brak ciepła i miłości* ze strony matki może mieć *przykre i długotrwałe konsekwencje*. W okresie dojrzewania syna matka musi być dla syna jednocześnie tak *matką*, jak i *kobietą*, ale przy tym musi zachować *pewien dystans*, gdyż jest to niezbędne do prawidłowego rozwoju.

Poczucie syna bycia docenianym przez *ojca* ma podstawowe znaczenie dla uzyskania przez niego pewności siebie nie tylko jako człowieka, ale i jako mężczyzny. W parze „ojciec–syn”:

1) brak ojcowskiego wzorca ma wpływ nie tylko na syna, ale i również na wnuki;

2) warto zauważyć, że chłopcy wychowywani tylko przez matkę tworzą wypaczony obraz idealnego mężczyzny, do którego bardzo chcą się upodobnić i czasami nie chcą oni naśladować w niczym matek, uważając ich zachowanie za typowo kobiece;

3) buntują się przeciw wszystkim zasadom, przekazywanym przez matki, często wykorzystują *negatywne formy zachowań osobowościowych* wobec otoczenia;

4) z tego wynika, że ojciec powinien aktywnie włączać się w proces wychowania chłopców;

5) miłość *matczyna* i *ojcowska* różni się, przez co spełnia inne, lecz równie ważne funkcje w wychowaniu i kształtowaniu psychiki chłopca;

6) uczestnictwo *ojca* ma szczególnie duży wpływ na synów; związane jest to z szybszym przyswajaniem cech przez przedstawiciela tej samej płci; chłopczyk od najmłodszych lat uczy się ról i form zachowań osobowościowych związanych ze swoją płcią;

7) brak *pozytywnego, ojcowskiego autorytetu* niesie wiele niekorzystnych wypaczeń w zachowaniu synów, które będą rzutować na jego przyszłe, dorosłe życie;

8) *ojciec i syn* – to dwie odmienne osoby, które wzajemnie na siebie wpływają, ale *relacje* między nimi są różne; czasami występują konflikty i nieporozumienia, ale są one w pewnej mierze *potrzebne* do prawidłowego rozwoju;

9) jednak wstępnym i podstawowym *warunkiem sukcesu ojców* w wychowaniu swoich synów jest *pozytywny stosunek* do siebie i do nich oraz wykorzystanie przez ojców *pozytywnych form zachowań osobowościowych* wobec synów.

To wszystko znaczy, że *osobowość ojca i jego formy zachowań osobowościowych* wymagają od niego nie tylko wiedzy na temat swego dziecka, ale i podejmowania decyzji oraz zdolności *pozytywnego* komunikowania się, nawiązywania *pozytywnych* kontaktów i wpływania na otoczenie, poprzez mistrzowskie opanowanie sztuki dialogu i negocjacji w rodzinie.

Ważne jest to, że kompetencje osobowościowe i komunikacyjne *każdej matki i każdego ojca* wyrażają się umiejętnością rozumienia i definiowania sytuacji wychowawczych oraz skutecznością *zachowań osobowościowych*, zarówno werbalnych, jak też niewerbalnych. Dotyczą one m.in.:

- 1) doskonalenia własnych zachowań osobowościowych;
- 2) posiadania wiedzy o zachowaniach osobowościowych syna (synów) oraz wiedzy o pozytywnej komunikacji interpersonalnej;
- 3) nabycia umiejętności interpretacji różnych sytuacji i dostosowania do nich własnego stylu porozumiewania się z synem, nawiązywania i podtrzymywania kontaktu z nim;
- 4) opanowania wysokiego poziomu umiejętności komunikacji z synem, odporności na przeszkody, zdolności do modyfikacji własnego zachowania osobowościowego;
- 5) umiejętności antycypowania wyników wychowania dzieci we własnej rodzinie, zrozumienia dialogowego charakteru relacji „matka–syn” i „ojciec–syn”, jak również i innych relacji w rodzinie.

Kompetencje te mogą posłużyć każdej matce i każdemu ojcu do podtrzymania, a czasem wręcz przywrócenia właściwych relacji w procesie kształcenia między „ja” i „my”. Dzięki nim możliwe będzie wspomaganie rozwoju syna, uczenie go prawidłowej samooceny, a także rozwijanie poczucia przynależności do swojej rodziny oraz określonej społeczności lokalnej. Najważniejsza w tym kontekście jest według mnie *wizja matek oraz ojców* co do ich osobowości i zachowań osobowościowych. Nasuwa się pytanie o *przygotowanie takich metod*, które mogłyby być wykorzystywane przez rodziców – zarówno ojców, jak i matki – w ich codziennym życiu i pracy nad osobowością własną i dziecka i zachowaniem osobowościowym.

LITERATURA

- Augustyn, J. (2009). *Ojcostwo. Aspekty pedagogiczne i duchowe*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Braun-Gałkowska, M. (2001). Być ojcem. W: D. Kornas-Biela (red.), *Oblicza ojcostwa*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Campbell, R. (2006). *Sztuka zrozumienia, czyli jak naprawdę kochać swoje dziecko*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Vocatino.
- Faber, A., Mazlish, E. (1992). *Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały. Jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły*. Poznań: Media Rodzina of Poznań, Inc.
- Гольцова, Н.В. (2012). Супружеское взаимодействие в молодых семьях и «гражданских» браках. W: Б.Д. Парыгин, Т.И. Короткина (red.), *Социальная психология сегодня: наука и практика* (s. 50-51). Санкт-Петербург: Санкт-Петербург: Издательство СПбГУП.
- Jankowski, K. (1980). *Nie tylko dla rodziców*. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Kaja, B. (2001). *Zarys terapii dziecka*. Bydgoszcz: Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego.
- Lacroix, X. (2007). *Naucz mnie żyć. Esej o ojcostwie*. Poznań: Wydawnictwo „W drodze”.
- Medinger, A. (2005). *Podróż ku pełni męskości*. Poznań: Wydawnictwo „W drodze”.
- Mierzwiński, B. (1997). Mężczyzna jako mąż i ojciec. W: K. Ostrowska, M. Ryś (red.), *Przygotowanie do życia w rodzinie* (s. 60-61). Warszawa: Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”.
- Nicolosi, J. (2011). *Wstyd i utrata przywiązania*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Mateusza.
- Obuchowska, I. (2008). *Nasze dzieci. Jak je kochać i rozumieć*. Poznań: Media Rodzina.
- Pospiszyl, K. (1986). *O miłości ojcowskiej*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
- Senko, T.V. (2002). Children's aggression and types of personal behavior of family. *17th Biennial ISSBD Meeting*, Ottawa, Ontario, Canada, p. 754.
- Senko, T. (2012). Analiza porównawcza relacji matki z synem oraz ich zachowań osobowościowych, *Horyzonty Psychologii*, 2, 105-118.
- Senko, T. (2015). *Diagnoza zachowań osobowościowych*. Legnica: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy.
- Senko, T. (2007). Metoda diagnozy zachowań osobowościowych. W: Yu. Karandashev, T. Senko (red.), *Studia Psychologiczno-Pedagogiczne. Tom 1* (s. 215-230). Bielsko-Biała: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Administracji w Bielsku-Białej.
- Senko, T. (2005). Ogólna charakterystyka metody diagnozy zachowania osobowościowego. W: D. Czubała, G. Grzybek (red.), *Zagadnienia społeczne: Wychowanie regionalne, opieka socjalna, pomoc psychologiczna: Oświata i kultura na Podbeskidziu* (s. 219-224). Bielsko-Biała: Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej.
- Сенько, Т.В. (1998). *Психология взаимодействия: Часть вторая: Диагностика и коррекция личностного поведения*. Изд-во Карандашев, Минск.
- Сенько, Т.В. (2013). Личностное поведение при взаимодействии в диаде «мать-сын». W: Е.Е.Сапогова (red.), *Психосфера* (s. 306-313). Выпуск седьмой, Изд-во ТулГУ, Тула.
- Сенько, Т.В. (2000). *Психология взаимодействия: Часть третья: Личность в семейном социуме*. Изд-во Карандашев, Минск.
- Сенько, Т.В. (2011). Психологическая характеристика взаимодействия в диадах «мать-дочь» и «мать-сын». W: *Актуальні проблеми в закладах освіти: збірник наукових праць* (s. 6-14). Кривий Ріг: Изд-во „Видавничий дім”.
- Смирнова, Н.В. (2008). Сравнительный анализ родительства у мужчин с разным стажем отцовства. W: *Психосфера: сборник научных трудов кафедры психологии ТулГУ*, red. Е.Е. Сапогова (s. 84-99). Тула: Издательство ТулГУ.

- Szperlich, E. (2007). Wziąć rozwód z rodzicami. *Charaktery*, 11 (130), 20-26.
- Winnicott, D.W. (1993). *Dziecko, jego rodzina i świat*. Warszawa: Agencja Wydawnicza Jacek Santorski & CO.
- Wojciechowska, J. (2007). Bo do dziecka trzeba dwojga. *Charaktery*, 7 (126), 18-20.

ANALIZA PORÓWNAWCZA ZACHOWAŃ OSOBOWOŚCIOWYCH W RELACJACH „MATKA-SYN” I „OJCIEC-SYN”

STRESZCZENIE: W artykule autorka opisuje poglądy na temat roli rodziców w rodzinie oraz charakteryzuje relację w parach „matka-syn”, „ojciec-syn”. Podana została charakterystyka współczesnego obrazu rodziców i ich roli w życiu dziecka oraz znaczenie relacji każdego z rodziców z synem w ramach kontaktów rodzinnych. Głównym problemem badawczym występującym w badaniu była analiza zależności pomiędzy osobowością rodziców a zachowaniem osobowościowym synów. W badaniu wykorzystany został sondaż diagnostyczny, ankieta, wywiad oraz autorska metoda diagnozy zachowań osobowościowych. Do analizy statystycznej danych empirycznych stosowano standardowe procedury statystyczne. Wyniki badań pokazują, że istnieje wzajemny związek pomiędzy zachowaniem osobowościowym rodziców a zachowaniem osobowościowym ich synów.

SŁOWA KLUCZOWE: matka, ojciec, syn, relacje rodziców z synami, formy zachowań osobowościowych.

COMPARATIVE ANALYSIS OF PERSONALITY BEHAVIOR IN THE “MOTHER-SON” AND “FATHER-SON” RELATIONS

SUMMARY: In this article, the author presents views on a father's and a mother's role in a family and describes a 'mother-son', a 'father-son' relation. There were given the characteristics of the contemporary image of the parent with a son in the context of family contacts. The main research problems were: analyze the correlation between personality parents, personality and behavior of children. Diagnostic survey, questionnaire, interview and the author's own method for diagnosing personal behaviours were used in the research. The statistical analysis of the empirical data used for standard statistical procedures. The research results show that there exists mutual relationship between the behavior of parents personality, personality and behavior of their children.

KEYWORDS: mother, father, son, relations between mother and son, father and son, forms of personal behaviours.